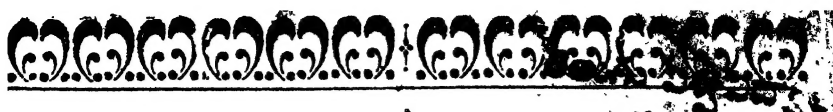

2363

శ్రీ

ప్రబోధిని.

శ్రీ కృష్ణ, గుంటూరుమండల విశ్వబ్రాహ్మణ
సమాజ పక్షమున ప్రకటింపఁ బడు మాసపత్రిక.

ఇందు, నీతి, మత, సంస్కరణ, భాషా, శిల్పవిషయములు చర్చింపఁబడును.

సంపుటము. 7. } గుంటూరుజిల్లా, దుగ్గిరాల, } సంచిక. 4.
ఏప్రిల్ 1915.

వివరీత వివాహములు.

బ్రాహ్మణులు, ప్రాజాపత్యులు, ఆర్క్షులు, దైవము, గాంధర్వులు, ఆనురము, రాక్షసము, వైశాచము అని వివాహములు ఎనిమిదివిధములుగా భాగించఁబడినవి. అందు బ్రాహ్మణులవాహము త్రయమనియు, మొత్తముమీద మనస్సు శేతను పోవులచేతను వరసమైన మాకర్షింపఁబడు స్త్రీ పురుషులకు వివాహము చేయుట సులభమై ధర్మకామములు నడుపునున్నవి. అష్టవిధ వివాహములలో గాంధర్వులు, ఆనురము, రాక్షసము లధమములనియు, వైశాచ మధమాధమం బని యుం దెలుపబడుటయేగాక చంద్రశృంగకాలమున నీ వివాహములకు వియోగముకూడ విధించఁబడెను. కన్యకు యజ్ఞుతిలేకయే నైవేది స్వాధీనపఱచుకొని వైశాచమును ధర్మకామములు వివాహవివాహములతో చేర్చినందున గాంధర్వులు కంకిండుమనూరు.

సరికొత్త వివాహములు.

గతుల నడచుచున్నవి. ప్రస్తుతము జరుగుచు
 విధ వివాహములను దేనియందును చేరకున్నవి.
 కనుపించుట లేదు. ప్రాజాపత్యముకూడ నరు
 గోవుల నిచ్చుటకు మారుగా నొకటి రెండువగ
 వలసినందున నార్జ మద్యశ్యమైనది. యజ్ఞయ
 లు నసించినవి. వసికూనలకు వివాహము చేయ
 వివాహము గాలిలో గలసినది. కన్యావిక్రయస్థ
 య మనఃబడుటవలన గాకున్నను వరకులకు-మువల
 ముకూడ వాసి కగ్గినది. యుద్ధమువలన గాకున్న
 క- బంధువుల నోడించి కన్యనైత్తుకొని పోవుట
 య జనకులు నూత్రవిసర్జనచేసి మరల వివాహము
 వివాహములును క్షీణించుచున్నవి. ప్రస్తుతము వి
 యభిప్రాయములతో వనిలేక జటుపఁబడుటవల
 ప్తుచున్నది గాని కన్యయొక్క బంధువు లామోడి
 దాచుకొనుచున్నది.

ల కాటునెలలు మొదలు వది సంవత్సరములు
 వి. వివాహ సమయమున వధువు వరుని సా
 మంగళక్రియలను స్వయముగాఁ జేయుట కశక్తు
 గాహ వేదికయందు సరిగా కూర్చుండ జాలకున్న
 , బట్ట కట్టుకొనఁ జాలకున్నను, వరుని తిట్టి
 యగుచువటరాని యని చూవరులు ప్రక్కలుబృ
 లుకుచున్నను, బాల్యవివాహములు జరుగుచునే
 ఁడు వసివాడై నూత్రధారణ చేయఁజాలకున్న
 నువుపై దూలివడి ఎట్లనో నూత్రధారణ చేయును
 యో వసి యును వయో విచారణ లేకుండుట
 త్రతయు అష్టవిధ వివాహములయొక్క విధి వి

శ్రీమద్భగవద్గీతా

ప్రథమోధ్యాయః

చాణక్యని అర్థశాస్త్ర శిక్షాస్మృతివలన శుద్ధచరిత్రము కలది. అంత వలననే వరుసకు జరిమానాగా కన్యతండ్రి వరుసకు శుల్కము వసూలు చేయునని తెలియుచున్నది. రజస్వలానంతర వివాహములు కట్టిపెట్టి తనకు ముక్తి-పద్మలారని బిడ్డలకు వివాహము చేయుచున్నను వరుసకు శుల్కము తండ్రికి తన బిడ్డల చరిత్రములపవిత్రములని యిశేష్ట నంగీకరిండుట మిగిలిన పంచరీకము. మిక్కిలి యవివేకము. తాగుబోతు మద్యపానమువలననే హృదయమెంతచెడుచున్ననంత యున్నట్లుదై దురభ్యాసమున కంతబోగినటుమన దేశీయులు వరశుల్కమువలన నెన్నియోవకల నొందుదుండిరో యంత బాగుగా నీ దురాచారమును తలచివాల్సి చూస్తారు. ఈ దురాచారము వివాహవిధులలో నగ్రస్థానములంకరించిన కొలది ప్రతినియోచి నశక్తివారలుపెట్టుకొన్నటుల ధనికులను నూచి నిరుపేదలుపైత మిల్లువాకిలి నమ్మి శుల్కమిచ్చుచున్నారు ధనికులః విద్వాంసులు యద్యోగులు వీరు చారనక నందఱును హేయముని తలచక శుల్కము నిగ్గుచుండుటవలననే హిందువులు గొట్టెలవంటివారని విదేశీయులు నుడువుచున్నారు. ధనాశ్చ జ్ఞానేత్రమున కడ్డుపడినకొలది సమాజములయందు పశుత్వ మెక్కవగుచున్నది. ఈమధ్య దివితాలూకాలో పెదమ్మ త్రేవియను గ్రామమున నొకవరుండు వరగక్షేణిగా రెండువేలరూపాయలు చుట్టించినను భూమి చుట్టించనందున వివాహవేదికనుండి లేచిపెట్టెనట! గృహివాతాలూకాలో నొకగ్రామమున వరుసకు స్థిర చరాస్తులు కట్టు మొనరినందున వధు వసహ్యముకలెని వరునితో గృహప్రవేశమునకు బోయి తిరస్కరించి వరగక్షేణి తానుచెప్పినచోట నుండవలెనని చెప్పినటుల దెలియుచున్నది తనకొనబడిన పశువు తానుచెప్పినచోట నుండవలయును గాని పశువుకంటె తాను పోవుట అనగత్యముని పశువుభావము. వరుసకు శుల్కమిచ్చుట వధువులచేత్యలని నేటి వజ్జను మనవారు గ్రహించకుండుట శోచనీయును.

జురీ వ్రీవిద్య ఇందుక వ్యాపించుచున్నది. బాగుగా వ్యాపించుట కనే కష్టమున్నటులు జరుగుచున్నవి. నరసాపురి తాలూకాభివృద్ధి సంఘమువారి వ్రీవి పరీక్షవలన బాలికలకు తగుపాటి బుద్ధిని కానమును లోకజ్ఞానము

ను నలవడుచున్నది. విద్యాజ్ఞానము లభివృద్ధి జెందినకొలది వివాహములు వరి శుద్ధముగా నుండుటకు మారుగా వివరీతముగా నుండుట శోచనీయము. తల్లిదండ్రులు కాలికల యభీష్టమెఱిగియు వారి కిష్టములేని వరులకిచ్చి వివాహము చేయుచున్నారు. ఇష్టములేని కన్యను బలవంతముగా స్వాధీనపఱచుకొనునది వైశాచకమనియు, నది వివాహవిధులలో నధమ మనియు జెప్పఁబడెను. కన్యను ఇష్టములేని వరునకు తల్లిదండ్రులు స్వయముగా నిచ్చునది ఎట్టివివాహమోచోదకున్నది. వైశాచకముకంటెను నధమమని చెప్పవలసినదేకదా, చంద్రగుప్తుని కాలమున వైశాచవివాహమునకు విమోచనము కలదు. అంతకంటెను అధమబద్ధతని ప్రస్తుతము వివాహములు జరుపఁబడుట వివరీతమో, వివాహజనితమో, విచారదాయకమో, ఇంతకంటె నమాజము లభోగతీయం దుండెనని చెప్పటకు వేఱొందుమార్గము కలదో విచారింపుడు.

ఇంక ననేక వివరీతములు కలవు. ప్రతి మనుజుఁడును వివాహపాశము లగి దగులుకొనుచుండును గావున వివాహములను సంస్కరిండుట అత్యగత్యము. హీనకార్యము లెప్పుడును ప్రముఖు లాదరిండుటచేతనే క్రబలుచుండను విద్యాధనములచేతను అధికారముచేసిన అగ్రస్థాన మలంకరించువారును అగ్రజును దురాచారములకు దూరులుగానున్న నవి సమాజముల నణగఁద్రొక్కఁజాలవు. ప్రముఖులారా! బాధ్యతమీమీదనున్నది. మీరీ దురాచారములకు దూరులై మీ బిడ్డల ప్రాణమానములను కాపాడుడు.

శ్రీ ద్వి శే షు ల గు

హెహసూరు మౌనప్పాచార్యులు, ఆదవాణి.

గీ. సమాజ గంభీరమును ధైర్య సాహసంబు

కార్యసూత్ర త్కృత దీక్షాభంగము

కలిగి కుల గౌరవమును నిలువఁబూను

వాఁడు ఖండితుడైనను వానిచెప్పెన॥

ప్రపంచమును నావరించియున్న శీతోష్ణములే సృష్టికర్తయొక్క సంకల్ప వికల్పములు. ఈ సంకల్ప వికల్పముల నలననే సర్వము ప్రకోపించుట శమించుట సంభవించును. కావుననే సంఘ దేశాదులొకవ్వడు మహాన్నతదశయం దుంటయు, వేతొకవ్వ డఘోగతిని నడచుటయు సంభవించును. ఒకం న్నడు మహాన్నతదశయం దున్న కోటలు దుర్గములు దేవాలయములు శిశిలమై నామ మాత్రావశిష్టమై భూగతమై యుండును. కాని దూరదృష్టిగలవారి కవిదమ పూర్వోన్నత్యమునుబొడనూపుదునేయుండును. నిర్జనప్రదేశములొకవ్వడు రమ్యహర్యములతో వరలుచుండును. కాలమీశ్వరస్వరూపము. సంఘ దేశాదులను ప్రకాశింపఁజేయుటకై ఈస్వరాంశ సంభూతులగు పురషులు కాలమున కొక్కరు జనించు చుండురు. ప్రస్తుతము సాంఘికులలో వశాక్రమమును మాటలయందుగాక క్రియలయందు జూపు కార్యశూరులరుచుగా గలరు. ఈ సందర్భమున నీదశత్రనాయకుఁడు మిగుల గణనియుఁడు.

వీరి జన్మస్థానము ఆదోని అను అడవాణి ఇది గంతకలునుండి వాడికి పోవు మార్గమున గంతకలుకను చరిత్రాత్మకమగు రాయచూరునకును నడుమనున్నది. ఇది విశాలమగు పట్టణము. ఇది కేవల మాండ్రదేశములో చేరియున్నను కర్నాట దేశమునకు కను సమీపమున నుండుటవలన నన్నిజాతులవారును తెలుగును కర్నాటమును సమముగా మూటాడుదురు. ఈపురమునందలి విశ్వబ్రాహ్మణు లందఱు నొక్కవీధిని నివసించురు. ఈ గొప్పవీధిని ఇతరులనేకులు నివసించుచున్నను దీనిని విశ్వబ్రాహ్మణవీధియనియే చెప్పుచుండురు ఈవీధిలో నొకస్వడు విశ్వబ్రాహ్మణులు తక్కి తక్కినవా రుత్సవాదులను జఱపుటకు వీలుండెడిది కాదు. ఈవీధిలో కాళమ్మనడి అను కమతేశ్వరాలయమునకు సమీపమున వీరిగృహము కలదు.

వీరు స్వగృహులగువఱకు వయస్సు 53 సంవత్సరములు. గోత్రము సానకస తండ్రి వీరప్పగారు. తల్లి బసమ్మగారు. భార్య పేరు మోనక్క. ఈ మె

ప్రస్తుతము జీవించియున్నది గాని సంతానములేదు. సామాన్యభూమి సతి కలదు. వీరు నిరంతర ధర్మకార్యానంత్రులగుటచేతనో మరి రమ్యకారణముచేతనో తెలియదు కాని తన ధనము లోకులపాలుగాకుండ దత్తపుత్రుని స్వీకరింపలేదు. సత్పురుషులకు జగమే కుటుంబమని గు, తన ధనబలములగు సత్కార్యములకు వీనియొగింపట పరమార్థమనియు, ఆరామము, కృతి, కూనము, మున్నగు సప్త సంతానములలో దేనిని కలిగియున్నను చాలుననియు, వీరు బాగుగా నపిష్టయిండిరని లోచించుచున్నది.

వీరు స్వభాషయగు తెలుగునందవలెనే కర్నాటభాషయందును బాగుగ వ్రాయుట వదులను నేర్చియుండిరి. వీరికి భాషలయందు సాధారణ పాండిత్యము లేకన్నను విద్యాసంప్తమును భక్తి పరాయణులును సదాపురాణములను వినుచుందురు. విద్యాయులను గౌరవింతులయందు బీదలనాదరింపటయందును లేదనుమాటలేక ననుదినము శక్త్యానుసారము పనిచేయుచుండురు. ఈవట్టిగమన ప్రతిసంఘమున కొక దేవాలయము కలదు. విశ్వబ్రాహ్మణ సంఘమున కొక దేవాలయమును కట్టించుటకై సుమారు 20 సంవత్సరములనుండి ప్రయత్నముచేసి విశ్వబ్రాహ్మణ వీధిలో నొక గొప్ప దేవాలయమును కట్టించిరి. ఈ దేవాలయమున కమతేశ్వరుడును కార్తీయ సుండుటవలన కొండలు కమతేశ్వరాలయ మనియు, మఱికొండలు కాలేశ్వరగిరియనియు చెప్పుదురు ఈ దేవాలయము మిగుల బలిష్ఠముగ కట్టబడి యున్నది. ఇందుకంటే భుక్తి సూక్ష్మనితోడ నవగ్రహగ్రహములు కలవు. దుష్టులనుగోడకు లోపలి భాగమున ననేక విగ్రహములు కలవు. అందీశాస్యభాగమున నొకచోట చెటిదేవుడు కలడు. అన్ని బాతులవారును నీ దేవాలయమును సూర్యోదయ సూర్యాస్తమనమయములందు వచ్చి అన్ని విగ్రహములకు నమస్కరించుచు చెటిదేవునిదేవుడను వచ్చుటకు వచ్చి నమస్కరించురు. ఆలయమువద్ద నొక విశాల భాగము కలదు. దీని పై భాగమంతయు నిలువు టద్దముల తోడను, పలు విధములగు శివేశ్వరపుల చిత్రపటములతోడను నలంకరింపఁబడి యున్నది. ఇచ్చోట తిరుదుగానభలుశివీ, ఉపన్యాసములు, పురాణములు, గాననాటకములు, ప్ర

దర్శనములు, మున్నగువాతోడ కాలము గడపుచుండును. ఉత్సవాదులను జరుపుటకై నాలుగు సుందరమైన గొప్ప వాహనములు కలవు.

ఆదవాణిలో విశ్వబ్రాహ్మణవీధి యనునది పడమరనుండి తూర్పునకు సుమారు అరమైలు పొడవుండును. ఈపురమునందలి విశ్వబ్రాహ్మణులకును, లింగాయతులను శైవమతస్తులకును అనాదినుండి వైరము కలదు. అందువలన విశ్వబ్రాహ్మణులు తమ యుత్సవాదులను తమ వీధినే జఱుపుటయు ఇతరుల యుత్సవాదులవీధిలో జఱుచుటకుండుటయు వాకుకగా నుండెను. స్పృహిరంగ మనేకమార్పులు జెందుట సహజముగావున పట్టణము పెరుగజొచ్చెను. విశ్వబ్రాహ్మణవీధి తూర్పున కరమైలు పెరిగినందున వారిది తమవీధిగా నెంచి తమ యుత్సవముతోడ సాగిపోజొచ్చిరి. క్రొత్తవీధి ఆగ్నేయముననున్న మరి యొక వీధికిని ఎదురుగా నుండుటవలన శత్రువు లది తమవీధిగా నెంచి ఆ యుత్సవమున కడ్డమువచ్చిరి. క్రొత్తవీధి మాది మాదని ఇరుపక్షములవారు గంటలకొలది పోరాడిరి. వాగ్భూషమును విడచి క్రమముగా ముష్టియుద్ధము ను చాలించి కర్రలను కత్తులను నుపయోగించిరి. ఆయుధమునందు దెబ్బలు తగిలినవారిలో మాగ్భూష బసప్పగారి శరీరమున నేటివరకును కత్తికాట్లు కాయలుకట్టికనబడుచున్నవి. క్రమముగా పోలీసువారిచే యుద్ధము నిలువబడి ఉభయ పక్షములవారును అరెస్టు చేయబడిరి. విశ్వబ్రాహ్మణులదిక్కుముగా గాయపడినందున లింగాయతులలో ననేకులు కఠినముగ దండించబడిరి. సిమ్మట మానప్పచార్యులు ఎక్కువ ప్రయత్నముచేసి దొరతనమువారిచే నుత్తరువుపొంది పట్టణమునందలి అన్నివీధుల యందును యశస్వతులనుత్సవాదులను జరిపెను. శత్రువు లానుతనాచారమును విఘ్నముచేయుటకై చేయుప్రయత్నములు విఫలమైనకొలది వారి రోషానలము పెంపొందుచుండెను. అశకును అశృప్తికిని గమ్మస్థాన మొక్కటియొగదా? బాదమాడునపు డోడిన వాఁడును గలచినవాఁడును ఈతూరి లాభముకలుగుననియే ముఱలచందె మిడుచుండును. జయపజయములు భగవంతుని అధినమైయుండును. ఖతఁడు సర్వమునకు సాక్షీభూతముగా నుండునుగాని సాధువులకు తోడ్పడు

బాధుగను కృగుల కడ్డనకుబాధుగనునుండకు. నుఖదుఃఖములొకదానినొకటి బెంబడించునటుల నెచ్చటి కేగినను నైరివర్గముల వ్యతిరేక కార్యములొకదాని నొకటి బెంబడించుననే యిందును కాని భేదరహితులగు ప్రాజ్ఞులకు మాత్ర మాద్విస్వభావము పరమానందము నిచ్చును. అదవాటి కోటలో రెండు శిథిలమైయున్న దేవాలయములు కలవు. ఒకటి లింగాయతుల వీరభద్రాలయము, రెండవది విశ్వబ్రాహ్మణుల కాళమ్మగుడి ఇవి రెండును ఒకదాని కొకటి ప్రాకారములచే నంటియున్నవి. వీధి యుద్ధముయగినపిమ్మట లింగాయతులు వీరభద్రాలయమును బాగుచేయ నారంభించిరి. మానప్పాచార్యులు దాని నంటియున్న కాళమ్మదేవాలయమును బాగుచేయించ మొదలిడెను నాటినుండియు శత్రువుల రోషియై తీవ్రముగా ప్రవర్తిల్లుచుండెను మానప్పాచార్యులుకడు బాగుకాకతపోడనే మెలగుచుండెను గాని సంవత్సరముక్రిందట ప్రమాదీన సంవత్సర శ్రావణ ౧౧ ౮ సోమవారం రాత్రి 8 గంటలకు నొంటరిగా కోటలోనుండి వచ్చుచుండ శత్రువులు సిగ్గుసుఖండించిరి.

కులమాత దీగదశయందుండవలసినంత కాలము హరులు, విద్యాంసులు, స్వార్థత్యాగులు, పరోపకార పూరితులు, క్షాత్రవంతులు నగు పుత్రులను కోల్పోవుచుండును. పలుకుతములు దేశాభివృద్ధికై ప్రజలను భిన్నరుచులచేఱురికొల్పుచుండును. ఒకేమార్గము ననుసరింప నగత్యములేక ననేకమార్గములచే గమ్యస్థానమును జేరుట కవకాశ ముండుటచేతనే హిందూమత ముత్తమోత్తమ మనఁబడుచున్నది. ఏదేశమున నెన్నిమతములు పుట్టునో నాదేశమున తీక్రముగ నభివృద్ధిజెందునని వివేకానందుఁడు మున్నగు మహాత్ములు నుడివియున్నారు. నీచమానవులు మాత్రమా యుత్తమభావమును గ్రహించక ఒకమతమువారు వేతొకమతమువారిని హింపిండుచుండురు. మనుజులు పుట్టుటయు గిట్టుటయు సహజము, కాని వీరి స్వార్థత్యాగ సహజపరాక్రమాదిగుణములు సాంఘికల కాచరణీయ ధర్మముగా నుండవలయును.

అ॥ మరుప్రదేశమునందలి పుట్టకు వశ్చిమదిశయందు తెల్లని ములుమోడుగ చెట్టుండెనేని దానికి దూర్పున నొకమూరదూరంబున (20) పురుషుల ప్రమాణము ద్రవ్విన జలంబుండు.

42 ఆ॥వృ. శ్వేతాకంటకబహుళా
యత్ర శమీదక్షిణేన తత్ర పయః
సరపంచక సంయుతయా
సప్తత్యాహిర్నరాధేచ ॥౨౫॥

అ॥ మరుప్రదేశమునందు ముండ్లు మిక్కిలిగల తెల్లని జమ్మిచెట్టుండెనేని దానికి దక్షిణమున నైదుమూరల దూరమున (21) పురుషుల ప్రమాణము ద్రవ్విన జలంబుండు-అండర్థ పురుష ప్రమాణంబున సర్పంబునునుండు.

43 ఆ॥వృ. మరుదేశే యచ్చిగ్నం
నజాంగలే తేన వా రిగ్ధే శ్శమ్
జంబూవేతనయాగే
యత్పురుషాస్తేమరాద్విగుణాః ॥౨౬॥

అ॥ నిజ్జలప్రదేశంబులంగూర్చి పూర్వము జెప్పబడిన చిహ్నంబులు గొండా రణ్యంబుననుండెనేని నచట జెప్పబడిన లోతునకు రెట్టింపు లోతున జలంబుండునని యెఱుంగవలయు. నిట్లంతట దెలియండగు.

44 ఆ॥వృ. జంబూత్రివృతామూర్వా
శిశుమూరీశారిబాశివాశ్యామా
వీరుధయోవారాహీ

జ్యోతిస్కరీచగడవేగా ||౮౭||

అ||వృ. సూకరికమామసత్త్వై
వ్యాఘ్రపదాన్వేతియద్యహేర్షిలయే
వల్మీకాదుత్తరత
స్త్రీనిరైస్త్రీపురుషేతోయమ్ ||౮౮||

అ|| నేరేడుచెట్టు, తెల్లజెగడ, చాగచెట్టు, సుగంధిపాల, ఉడిరి
క, నల్లజెగడ, పాచితీగె, వెలుతుగుచెట్టు, వరాహాక్రాంతి, కాకుమిను
ములు, ఇవిమొదలగువృక్షములును, గుల్మంబులును, పుష్పకునికటంబు
సనుండిన నాపుష్పకు సుత్తరమున మూడుమూరల దూరంబున మూడు
పురుషుల ప్రమాణముద్రవ్విన జలంబుండు.

అ||వృ. ఏతదనూపేహంగలభూమా
యనిపంచభిపురుషైః
వీతైరేవనిమితైర్మరుదేశైః
సప్తభిఃకథయేత్ ||౮౯||

అ|| పూర్వోక్తంబులగు నిష్కలదేశంబుయందు (౧) పురుషుల
ప్రమాణంబునను, గొండారణ్యభూములయందు (౨) పురుషులప్రమా
ణంబునను జలంబుండు.

అ||వృ. ఏకనిభాయత్రమహీ
తృణతరువల్మికగుల్మపరిహీనా
తస్యాంయత్రవికారో
భవతిభరిత్యాజలంతత్ర ||౯౦||

అ॥ మరుద్రదేశమునందలి ఒకచేనర్జముగల భూమియందు తృణములు, వృక్షములు, పుట్టలు, పొదిరిండ్లు, ఇవి మొదలగునవిలేక న చట వదైన నొకవికారంబగుచున్నది సగుదుజలంబును

అ॥ పృ యత్రస్మి గ్ధానిమ్నాసనాలుకా
 ౪౪ సాను నాదనీవాస్యాత్
 తత్రార్థశ్చాస్మి తే
 జలంభవేత్సృచభిర్యదివా ॥౯౦॥

అ॥ మెత్తనిభూమియు, పల్లంబులును, నిసుకయు, గంభీరధ్వనియు, నివిగల ప్రదేశమునందైదుపురుషులు ప్రమాణమున నను, నైదు స్మరిపురుష ప్రమాణమున నైసను జలంబును

అ॥ పృ స్మిగ్ధతరూణాయావ్య
 ౪౫ నరైశ్చతుర్భిర్జలం భూతం చ
 తరుగహనేవావిక్లృతః
 యస్మాద్ధృత్వదేవదేవ ॥౯౧॥

అ॥ మరుద్రదేశమునందలి కొమలంబులగు వృక్షంబులకు దక్షిణంబుననాలుగు పురుషులప్రమాణము ద్రవ్యజలంబును. మఱియు వికారింబులగు పృక్షసమూహంబున నొకమనోహరంబగు వృక్షంబున దేనీవిసందును పూర్వంబునలెనే జలంబును.

౫౦ అ॥ పృ కింతుకతరూణాయావ్య
 తరైశ్చతుర్భిర్జలం భూతం చ
 నమశ్చేతిప్రకీర్తి

సాధేపురుషేంబుజాంగలానూపే ||౯౩||

అ॥ మరుప్రదేశంబున ముండ్లచెట్టండెనేని వాటికి దక్షిణంబున
(౪) పురుషులప్రమాణంబున జలంబుండు. మతియు పల్లభములయం
దు (౧౪) పురుషప్రమాణంబున జలంబుండు.

57 అ॥నృ. కీడియత్రవిహీనా

విలయేబహుంబుత్రతాపి

నమతేయద్యపిచరణా

క్రాంతాభూమిర్జలంతురీయేస్యాత్ ||౯౪||

అ॥ పురుగులులేకుండెడి భూమియందు, అడుగులుంచిన పల్లం
బుపడభూమియందును, త్రవ్విన నందు (౪) పురుషులప్రమాణంబున న
పోశ్యంబు జలంబుండు.

అ॥నృ. ఉచ్చదినే యది శీతో

58 శీతోష్ణాం భస్మిభిర్నై సస్మరైః

ఇద్రథను ర్మహోన్యవా

సర్వీకో వాచతుర్వస్తాత్ ||౯౫||

అ॥ వస్థలము ఉష్ణకాలమున శీతలముగను, శీతకాలమున నుష్ణం
బుగను నుండునో వాస్థలనికిటమున ఇద్రథనుస్సుగాని మత్స్యంబుగాని
సర్వీకంబుగాని యుండెనేని దానికి (౪) మూరలదూరమున (3౪) పు
రుషప్రమాణమున ద్రవ్విన జలంబుండు

59 అ॥నృ. సర్వీకానాంక్షాన్యం

యద్యేకోభ్యుద్భిషిగ్నిగాతదధః

శువ్యతి సరోహ తే వాసస్య

యస్యాంచ తత్రాంభః ||౯౬||

అ॥ పుట్టలమధ్య గొప్ప పుట్టయుండిన నాకింద జలం బుండు.
మతియు ననేక వృక్షములమధ్యనుండు వృక్షము శుష్కించియుండినను
నచట ఏవృక్షము మొలవకయుండినను, మైరుపెట్టిన నందు మధ్యమైరు
యొడినను నాకింద జలంబుండు

అ॥వృ. సగ్రోధపలాశోదుంబురై

స్సమేతైస్త్రిభిర్జలం తదధః

వటసిప్పిల సమవాయే

తద్వద్వాచ్యం సిరాచోనిక్ ||౯౭||

అ॥ ఏప్రదేశమున మజ్జిచెట్టు మోదుగచెట్టు అత్తిచెట్టు ఇవి
యొకటిగ చేరియుండునో నచటద్రవ్యన జలంబుండు. మతియు రావి
చెట్టును మజ్జిచెట్టును గలసియుండిన నాకింద ఉత్తరదిశనుండివర్షహిం
చెడి జలనాడియుండు. ఇందు “త్రిభిః కైరుద క్కత్తిసిరా బహుజలా
భవేత్” అను సారస్వతాచార్య కృత వ్యాఖ్యానరీతిని యెల్లెడల యు
త్తరదిశయందు మూడుమూరలదూరమున ద్రవ్యవలయు.

అ॥వృ. సారస్వతేన మునినా

జలార్గళం యత్కృత త దహలోక్య

ఆర్యాభిః కృతమేత

ద్వైతైరపి మానవం వక్ష్యే ||౯౮||

అ॥ ఇదివరకు సారస్వతమునిచే జెప్పబడిన జలార్గళ శాస్త్రము

ను గాంచి దానీసారంబునెల్ల ఆర్యావృత్తంబులతోరమిచితి. ఇక మ
నుర్రచే విరచిపబడిన జలాశ్శశాస్త్రంబును వక్కాణించెద.

54 ఆ||పృ. స్నిగ్ధాయతాః పాదపగుల్మ వ్యోమ్య
నిశ్చిద్రతాశ్చ తత స్నిరాస్తి
పద్మిక్షురో శీంకుభాస్వగుఢాః
కాశాః కుశావా సశికా సోనా ||౯౯||

6) ఆ||పృ. అహార జన్మ్యజ్జన వేతసాస్సృ
క్షీరాన్వితానా గ్రుమగుల్మ సజ్జ్య
చత్రేభనాగాశ్మతపత్ర సీపా
స్సృగ్నక్తిమాలాశ్చపసింధువారాః ||౧౦౦||

7) ఆ||పృ. విశీతకోవా మదయంతికానా
యత్రాత్రితస్త్రిష్టుగుషత్వయోభః
సాన్యత్పర్వతస్యో పరిపర్వతోన్య
స్త్రతాపిమూలే పురుషత్రయేంభః ||౧౦౧||

ఆ|| మనోజ్ఞాబులగు వృక్షంబులు పాదరిండ్లు తీగలు దట్టంబులు
గు పత్రంబులతోగూడిన చెట్లు ఇవిగలవోట జలనాడి యుండు. మఱి
యు నేలతామర సీరుగొలిమిడి స్థిరవేగు ప్రేంకణము గూడురెల్లు ద
ర్శ తుంగ బంటెకసువు ఖజ్వారము నేరేసు మద్ది సీరు పబ్బలి పాలు
చెట్టు పాలతీగెలు గోడుగుకసువు నాగదంతిచెట్టు తామర కడపచెట్టు
కానుగ వావీలి తాండ్ర ముగచెట్టు ఇవి మొదలగు వృక్షంబులు ప
చ్చగ నుండుచోట్లను కొండమీద కొండయుండు స్థలంబునను మూస
పురుషుల ప్రమాణముద్రపైన జూంబుండు.

59 ఆ॥ నూనూజ్జలై కాశకుడైచ్చి యై
 నీలాచ మృద్యత సకల రాచ
 తస్యా ప్రభుత్వం ముగించుచోయం
 కృష్ణాధనాయత్రచర క్తమృత్వా ॥౧౦౨॥

ఆ॥ ముంజత్పాములు తెల్ల కుశలు సున్నపురాళ్లతో గూడిన
 నల్లనిమట్టి ఎఱ్ఱనిమట్టి వీటిలో దేనితోడ నైనను గూడియుండు భూమి
 యందుత్రవ్విన దివ్యోదకంబు బుడయించు

60 ఆ॥ నృ. సకల రాతామ్ర మహాకపాయం
 యారం ధర్మిత్ర కపిలాకరోతి
 ఆపాండురాయాం లనణం ప్రదీప్త
 మిష్టం పయో నీలవసుంధరాయామ్ ॥౧౦౩॥

ఆ॥ సున్నపురాళ్లతోగూడి యెఱ్ఱగఁగుండు భూమియందు జలం
 బులు వగరుగను కపిలవర్ణముగల భూమియందు కారముగను అతి
 యుష్ణగను తెల్లని భూమియందొకింత యుష్ణగను (నల్లనిభూమియందొకింత)
 యుష్ణగను నల్లని భూమియందు మధురంబుగను జలం
 బుండును.

61 ఆ॥ శాకాశ్వకర్ణాజ్ఞన బిల్వసజ్జా
 శ్రీకర్ణప్రధానశింశుపాశ్వ
 చిద్రో శ్వపర్ణేద్రుమ గుల్మ వల్లో
 దూక్షాశ్వ దూరేంబు నివేదయంతి ॥౧౦౪॥

అ॥ కాకోటి మద్ది వంకమద్ది మారేసు నెల్లి గుమ్మగు వేప
తెల్లల్లి ధనము యిరుగును తిప్పలిగ పొన్నగంటి ఇవి మొదలగువృ
క్షంబులుండు స్థలంబునను జీర్ణంబయిన పర్ణంబులుండుచోట్లను బాతి
గ జలంబుండదని నెరుంగవలయు.

అ॥ వృ. సూర్యాగ్ని భస్మోష్ణ ఖరా సువర్ణా
యానిజ్జతాసావనుభా ప్రదిష్టా ॥౧౦౫॥

అ॥ బాలసూర్యుని కాంతి అగ్ని భస్మము ఒకటే గాడిదే వీ
టి వర్ణముగల భూమియందును నుదకంబు లుదయింపదని యెఱు
గవలయు.

అ॥ వృ. రక్తాంకురాః క్షీరయుతాః కరీరా
రక్తాధరాచే జ్వల మశ్మనోఽధః ॥౧౦౬॥

అ॥ ఎఱ్ఱగనుండు భూమియం దెఱ్ఱుని చిగుళ్లతో గూడి పాలుక
లిగియుండు వెలుతురుచెట్టుండేనేని నందుద్రవ్విన సామానంబును దాని
క్రింద జలంబును నుండు

అ॥ వృ. వైడూర్య ముద్గాంబుజ మేచకాభా
పాకోన్ముఖో దుంబర సన్నిభావా
భృంగంజనా భా కపిలాధవాయా
క్షేయాశిలా భూగ్ని సమీపతోయా ॥౧౦౭॥

అ॥ ఏ ప్రదేశంబున వైడూర్యము పెసలు మేఘము దో
ర అత్తికాయ నలుపు కపిలవర్ణము తుమ్మెద కాటుక వీటి వర్ణ
ముగల తాళ్లుండునో నచట ద్రవ్విన నందు మిగుల సమీపమున న
మృద్ధిగ జలంబుండు.

(పూర్వ సంచికానుబంధము.)

పొడవును, లావును గలవాడు; అందమైనవాడు; ముఖ మెవ్వడును నవ్వుడుండును. వీనిని జూచినవా రెల్లరునుప్రేమించుచుండిరి. ఇంతగా మన్ననలనందుచున్నను నతనికి గర్వ మేమాత్రమును లేకుండెను.

5. రాగలత:—అక్రూరునిరాజ్యమున మిక్కిలి సౌగంధగువారిలో రాగలతకు మించినవారు లేరు. ఈమె రాజుయొక్క ముద్దులకూతురు. ఈమె తప్ప రాజునకు సంతానములేదు. చిన్నతనముననే రాగలతతల్లి మరణించినది. రాజు వయసున నున్నను తిఱిగి పెండ్లిచేసికొనలేదు. రాగలతకు పౌదర్శ్యమునకుదగిన విషయమును గలదు. సద్గుణముల నన్నింటిని బ్రోవుచేసి దేవుడామెయందుంచి నాడు.

రాగలతకు రాజకేళిరుగిపైన ప్రేమ గలిగినది. ఎల్లప్పుడును వాని రూపువాని సుగుణములను దలంచుకొని యానందింపుచుండును.

ఒక్కనాడు రాజకేళిరుని తన మందిరమునకు బంపుమని జగజ్జెట్టి కామె వర్తమానముచేసెను. రాజకేళిరుడు ఆమె మందిరమునకు వచ్చి ఆమెముందట మోకరించి నిలచెను. వారి యిద్దరిరూపములను దమయందిడికొని అద్దముల నంతోపింపసాగెను.

“రాజపుత్రీ! నీకు శుభములు గల్గుగాక! జగజ్జెట్టి వంపగా వచ్చినాడను ఈ సేవకునివలన మీ రేమికోరదరు?” అని రాజకేళిరు డడిగినాడు.

చాలదినములనుండి సాధనచేసి వ్రయత్నముచేత సిగ్గు నడంచితి ననుకొని న రాగలత సిగ్గువడి నిలచియుండెను. ముఖము తెలతెల పోవుచుండెను. కొంతసేవటికి తడబడుచు బలవంతముగ చలుకసాగెను. ఎటులనో తనకు రాజకేళిరుని పెండ్లాడ నిష్టమున్నట్లు తెలివినది.

“రాజపుత్రీ! నిన్ను పెండ్లాడినవానికి సర్వశుభములును దేవుడివ్వను. ఆతడెవడైనను పుడమిలో వానిమించిన యదృష్టవంతు డుండడు. కాని నీ

ను మీతండ్రి సేవకలలో నొకడను. సామాన్యుడను. ఇట్లుండ నన్ను పెండ్లి యాడుట నీకు జెల్లదు. రాజకుటుంబపు మర్యాదకు లోపము. మీగౌరవమునకు లోపము. మీ నాయనగా రొప్పును. ప్రజలు హాస్యముచేయుదురు. ” అని రాజశేఖరుడనెను.

రాగలత యీ పలుకులు విని మిక్కిలి విచారముతో మూర్ఛిలెను. రాజశేఖరు డామెను నెక్కుదిగ లేవదీసి మూర్ఛతేర్చెను. “ ఇందు కొక యుపాయము చెప్పెదను. రాజు జగజ్జెట్టిమాట గాదనడు, నాయందు జగజ్జెట్టికి ప్రేమ మెండు. నాకువకారముచేయుట సంతోషదాయకముగ నుండును. కావున నన్నొక శూరునిగజేసి బిరుదుల నొసంగునటుల రాజుతో జగజ్జెట్టి చెప్పవలయును. అప్పుడు శూరుడనై నిన్ను పెండిలియాడుట యొప్పును, నీకొంతై మీతండ్రి శత్రువులతో బోరాడి వారిని జయించి తగినకానుకల సంపాదించెదను ” అని రాజశేఖరుడు చెప్పి యామె నొప్పించివెడలెను.

6. ఊంగరము:—రాజశేఖరుని యుపాయము ఫలించినది. మరునాడే గొప్పయుత్సవము జరిగినది. శక్తిపూజలు ఆయుధపూజలు జరిగినవి. గిందు కొలువులో రాజశేఖరమునకు ‘ శూరకేశరి ’ యని బిరుద మీయబడినది. అందుకుదగిన ఆయుధములు, వాహనములు రాజుచేత నొసగబడినవి. వానితోపాటు వాని చెలికాండ్రను గూడ శూరులుగ మన్నించి రాజు వారందరికిని దన రాజసభయం దాసనముల నిర్ణయించి యిచ్చెను.

ఇట్లు జరిగిన మరుసటిదినమున శూరకేశరి రాజశేఖరము రాగలతయొద్ద కేగినారు. తాను బంగారుపెద్దుకరీతి వేరునకుమాత్రము శూరకేశరియై యుండుట కిష్టములేదని చెప్పెను. తాను దేశము నలుదిక్కులకు బోయి రాజుశత్రువుల జయించివచ్చి రాజుచే మన్ననల సంపాదించుకొందునని వలికెను.

రాగలత వాని కొక యుంగరమునిచ్చి, వాని కేహనియు కాకుండ నాయుంగరము కాపాడునని చెప్పెను. మఱియు, “ దీనిని ఎల్లప్పుడును వ్రేలినడుకొనుము. ఇది నన్ను భావకమునకు దెచ్చుదుండును. నీకు శుభమగును ” అని వలికెను.

అంతట రాజశేఖరుడు తక్కిన క్రొత్తపూరులవలె విందులారగింపుడు గూర్చుండక, రాజుచే నీయబడిన మేలిగుట్టమునెక్కి, కత్తి చేతబూని బడలిపోయెను.

7. దొంగల సంహరింపుట:—రాజశేఖరము ఉత్తరముగా బోయి సముద్రతీరమునకు వచ్చెను. అప్పుడే కొందఱుదొంగలు తీరమునకువచ్చి వడవ దిగిరి. ఈతడు వారిని శాంతముగా మాటలాడించి వారలవరో యొందుకు వచ్చుచుండిరో యడిగెను. వారి నాయకులలో నొకడు “మే మీదేశమును దోచుటకు వచ్చుచున్నారము. భనములను దోచుకొని యూళ్ళను దగులబెట్టుదుమా జనులను జంపుదుము. అక్రూరుడు గర్వించియున్నాడు. ఈదేశమును నుదేశముతోపాటు చేయుదుము. నుదేశము నెట్లు పొందుచేసితిమో మీ రెఱుగుదురా? ” యనెను.

ఈవలుకలు వినగానే రాజశేఖరము రోషముగలవాడై కత్తిమాసి వాని తలద్రుంచెను. దొంగ లందఱును వానిపైబడిరి. అంతట నతడు భీకరముగ బోట్లాడు వారిలో ననేకులను జంపివేసెను. మిగిలిన నలుగురైదుగురు మాత్రము పాణిపోయిరి.

తనతండ్రిని జంపిన దొంగలు చచ్చిరని సంతోషించి, వెంటనే తనదేశమునకుబోయి రాజశేఖరము తన తల్లిసంగతి విచారించ నుహించెను. కాని రాగలత యిచ్చిన యొంగరమును జూచి యామెను జ్ఞాపకమునకు దెచ్చికొని మఱలెను. నుదేశము శత్రువుల చేతులలో నున్నది ఒంటరిగ పోవుటవలన లాభములేదు.

తానుజంపిన దొంగల నాయకుని శిరమునుదీసికొని అక్రూరునియొద్దకు వచ్చి “రాజా! దేవరవాని నన్ను శూరునిజేసినందుకు ఈవానుక నర్పింపుచున్నాను. ” అనివలికి రాజశేఖరము రాజునకు సంతోషము నొసగెను.

8. విమతుని కటిలము:—ఒకనాడు రాజు వేటకు వెడలెను. వేటగాండ్రిందఱు ముంగుజునిరి. రాజును వానిప్రక్కను విమతుడును స్నాని చేయుచు

బోవుచుండిరి. రాజశేఖరుని ఘనతజూచి విమతకుడు ఓర్వలేకుండెను. సమయముకనిపెట్టి వానిపై గొండెములుచెప్పి రాజునకు గోవముపుట్టింప జూచుట డెను. ఈనాడు రాజశేఖరుడు వేటకురాక నగరుననే నిలిచియుండెను. రాగలతయు నతడును నుద్యానమున దిబ్బుగుచుండిరి.

దుష్టాలోగనల జేయువారికి మార్గము దొఱకుచునే యుండును. విమతకుడు రాజుతో “స్వామీ! రాజశేఖరుడు మీ కుమారితను చూరించి మీ రాజ్యమును ఆపచూరింప జూచుచున్నాడు. ఇప్పుడు సయితము నతడు రాగలతతో నుద్యాన వనమున నున్నాడు. ” అని చెప్పెను.

తక్షణమే రాజు గుఱ్ఱమును దిప్పి, దానిని నుఱుగులుగ్రహకగ్రనల్లు బరుగై త్రింపుచు నుద్యానమున బ్రవేశించెను. రాజశేఖరుడును రాగలతయు నందుండిరి. కోపాచేశముతో “రాజశేఖరా! నీవు నారాజ్యమును విడిచి పెంటనే పొమ్ము! లేదేని నీ ప్రాణములు నిలువవు ” అని రాజు కఠినముగ బలికెను.

౧. వీడుకోలు :—రాజశేఖరము మూరుమాటాడక గుఱ్ఱపుసాల కేగెను. తన గుఱ్ఱమును నిద్దముచేసికొనెను. ఆయుధముల దీసికొనెను. వెడలిపోనున్నాడు. రాగలతయొద్ద శలవుదీసికొనగోరి యామెయొద్ద కేగినాడు. “రాజపుత్రీ! ఏదేండ్లు నేను ఇతరుల గాజ్యమునందుండుదును. ఆపిమ్మట నేనైన వత్తును; లేదా వర్తమానము చేయుదును. ఈరెండును సంభవించనియెడల నేను చచ్చినట్లే యెఱుంగుము, నీవు మఱొకనిని పెండ్లియాడుము ” అని చెప్పినాడు.

రాగలత యతడుచెప్పినట్లు యేదేండ్లు వేచియుండుటకు ననుమతించినది. వాని కింకొకయంగరము నిచ్చినది. “ఇది నీప్రేమియందుండుకొమ్ము. ఈ రెండుంగరములను జూచుచుండుము. మొదటిది కాంతితగ్గనా నేను చచ్చితినిని తెలిసికొనుము. రెండవది యెల్లబడెనా నేను మఱొకనిని పెండిలియాడవలసి వచ్చెనునుకొనుము, ఈయంగరములు నీకు భారముగ దోచెనా రెండిండిసి నట్టేట బాటివేయుము ” అని చెప్పినది.

రాజశేఖర మొక యానకాలు చెప్పెను: “ కాగలకా! నేను విన్నవలు పను, నీ యుద్ధానమునందలి కోనేటిలో నానీడ కనబడునమో ప్రతిదినము నను జూచుచుండుము. నానీడ కనబడదా నేను నిశ్చలుడననిభావింపుము. నానీడ కనబడెనా నేను నిన్ను మఱచితినిని తెలిసికొనుము. ”

ఇట్లు ఒకరికినొక రాసనాలుదెలుపుకొని దుఃఖముతోనిండిన హృదయము లతో వారు వేరైరి.

10. రతనాలదీవి:—రాజశేఖరము పోయిపోయి, యొకయోడలో రతనాలదీవిజేతెను. ఈతడు తీరముచేటగానె ఆదేశపురాజుకొడుకులిద్దఱును వీని గలిసికొనిరి. ప్రసంగవశమున వారికి స్నేహముకలిసినది. రాతనయులు వీనిని దండ్రయొద్దకు దీసికొనిపోయిరి. రాజును వీనియందమునుజూచి ప్రేమించినాడు. నీపేరేమని యడిగినాడు.

“ నాపేరు ‘ శూరశేఖరి ’ యందురని యీతడు పలికెను. రాజునకు పంతోషమయినది.

ఆనాడు విజయదశమి వందుగ. రాజును, బంధువులును స్నేహితులును విందారగింపుచుండిరి. ఆసమయమున నొకభటుడువచ్చి “ మహాప్రభూ! ఎవరో మహాశూరు లైదుగురువచ్చి మన నగరు ముట్టడిచేసిరి. వారిలో నొకొక్కడు మనయోధులలో ముప్పురితో బోరగలడట. సాహసముగలదేని రమ్మనుడున్నారు, అనిచెప్పెను.

తనభటులందఱిని జేర్చి నైదుగురుని జంపుటయు జయించుటయు నులభమే. అయినను అటులజేయుట రాజమర్యాదగాదు. ఎవరేని పోరుటకురమ్మనినయొడల సమానస్థితియందు పోరాడుట ధర్మము. అటులపోరాడువారినిబంధకుండుట రాజునకు సిగ్గుకరము. క్రొత్తగావచ్చినవారినిగుఱించి విచారణచేయగా రాజున కేమియు వోవలేదు. వారు మిగుల బలముగలవారని తెలిసినది.

“మహారాజా! మీసేవకుడుండగా మీకయోచనయేలైనన్నబంపుడు. అని రాజశేఖరము పలికెను.

11. పోరాటము:—ఆనాటిసాయంత్రమున గగరముబైట విశాలస్థలమున శూరకేసరి, యైదుగురిలో నాయకునితో బోరుసాగించెను. రాజును, మంత్రులు నందఱును నింతగ జూచుచుండిరి. కొంతసేపు మంచి పోరాటము జరిగిన యనంతరము శూరకేసరి జయమునందెను. రెండవవాడు చచ్చినాడు.

ఇదిచూచి మిగిలిన నలుగురును బర్బడిపోవుచుండిరి. రాజయొక్కయిద్దరుకొడుకులును వారిపెంటబడిరి. ఆదుర్మార్గులు మోసగించి రాజకొడుకులను జంపివేసిరి. ఈనింగతి శూరకేసరికి తెలిసి పెంటనే యాదుర్మార్గుల గలిసి కొని నల్లర్రను జంపివేసెను.

రాజు మిక్కిలిగా తనకొడుకులకై చింతించి, శూరకేసరిగూర్చి యిట్లు పలికెను “శూరకేసరి! నాకొడుకులు చచ్చిరి. నాతరువాత రాజ్యముచేయువారులేరు. నీవే నాతదనంతరము రాజ్యమునేలుము, నాకమార్తెను నివాహమాడుము. ”

శూరకేసరి రతనాలదీవిలో నానందవత్సరములుండెను. అంతకాలమును రాగలతకు వర్తమానమివలెదు. తన నిజస్థితి నెవరికిని చెప్పవలెదు. రాగలత మిక్కిలి విచారపడుచుండెను. ప్రతిదినమును వర్తమానము వచ్చునేమో యని యెదురుచూచుచుండెను. కోనేటిలో వానియావుగాన్నించునేమో యని భీతిలుచు భీతిలుచు ప్రతిదినమును నీటిలో జూచుచుండెడిది. ఆమెతండ్రి యామెను వేరొక రాజునకిచ్చి నివాహముచేయు ప్రయత్నములు జేయుచుండెను. ఇందువలన రాగలతదుఃఖము పెచ్చుచుండెను.

12. వర్తమానము:—ఒకనాటిప్రాద్దున శూరకేసరి వనమునకై స్వారి చేయుచు బోవుచుండెను. వాఁకొక పరిదేశమును గాన్పించినాడు. వానినిబ్రశ్నించగా నతడు ఆహ్లాదునినగరమునుండి వచ్చినట్లు తెలిసినది. “నేను రాజశేఖరునిగూర్చి వెదకుచున్నాను. రాగలత కడు దుఃఖినిలో నున్నది. కే

యింబవశ్యమగుండును. రాజశేఖరు ఆదివారమునాడెప్పటినిశ్చయించుబడినది. ఒకరాజమెను వివాహమాడును. , అని యితడు బ్రసంగవశమున చెప్పెను.

రాగలతనియే రాజశేఖరునకును బట్టినది. అతడు పురుషుడగుటవేత దుఃఖము నాపుకొనినాడు. తనప్రేమినిన్నయంగరముల జూచినాడు. ఒకటి ఎట్టిబడుచున్నది. రెండవది మెట్టుగుత్తుచున్నది.

అంతట నతడు తనలో “ఈయంగర మెట్టిబడుచున్నది. కావున నీమె మఱొకనిని పెండ్లియాడనున్నది. రెండవది కాంతిత్తుచున్నది. కావున నామెకు గర్భములుగలిగినవి. అనగా నామె మఱొకనిని పెండ్లియాడ బలవంత పెట్టబడి ప్రాణమువిడువనున్నది. ఆహ! రాగలతా! నీవు కోనేటిలోనాలసార్లు చూచియుండువు. నారూపము గాంచియుండవు కావుననే నేనుబ్రతికియున్నట్లెరుగుదువు. నేను తప్పకచేతనైనసాయము చేసెదను....., అని అనుకొనెను.

“అయ్యా! నీవు పోయి రాగలతికతో నామె తప్పక రాజనేపెండ్లియాడుననియు, రాజశేఖరు డప్పటికి రాగలదనియు చెప్పుము, , అని శూరకేసరివలికి వరదేశ్ఠియుని బంపివేసెను. ఆవరదేశ్ఠియునికి శూరకేసరి మఱొమేమి చెప్పినో మనకు తెలియదు; చాలసేపు వానితో బ్రసంగించినాడు.

13. రాజశేఖరుడు మరలివచ్చుట:—శూరకేసరి తనలో మాటలాడినవరదేశ్ఠియుని బంపివేసి, వనమునకు బోకుండనే నగదునకుబోయెను. రతనాలదీవి యేలికయొద్దకు వెళ్లి శూరకేసరి వానికి సాగిలవడెను. తరువాత తనపేరును నూరును దన నిజమును చరితము నంతయు తెలిపినాడు. రాగలతనుగూర్చియు చెప్పినాడు. “మహారాజా! నేను నీకుజేసిన సేవకుబహుమానము నిమ్ము. రాగలతను నేను పెండ్లియాడుటలో సాయముచేయుము. నాతో సమానుడగు శూరుని నీకల్లునిగ జేసెదను. నీకుమార్తెకుదగిన పెనిమిటిని నాపేషితుని నేను గుదిర్చెదను. నాప్రేమకు గుఱియైయున్న రాగలతను నాకుగూర్చుటకు ద

యింతటితోడ్పడుము.” అని వేడుకొనినాడు.

రాజును వ్రానివ్వాటల నంగీకరించి “కుమారా! నీయిచ్చవచ్చినటుల గా వింపుము. నేను నీకోరికల గాదనను. నీకు వలయు సహాయమును గొనుము, అని ప్రేమతో బలికెడు.

14. బైరాగి:—రాజశేఖరుడు వేయిమందియోధులను వారికిదగిన వా బాసములనుదీసికొని బయలుదేరినాడు. అదృష్టవశమున గాలి అనుకూలముగను న్నది వీరినావలు అక్రూరుని రాజ్యమును జేజేనవి. తనతోడవచ్చినవారినం దటును నొకవనముననిలిచి రాజశేఖరుడు ఒక్కడే నగరునకై బయలుదేరినా డు పెండ్లివాద్యములు వినబడుదున్నవి మరుదినమే పెండ్లి రేవుపెండ్లియ నగా నొకవిందుజరుగును ఆ విందునంతు బెండ్లికూతురు అందఱికినిబాసకము ను స్వయముగ బోయుట ఆదేశమున నాచారము ఆసమయములందు బైరా గులు మొదలగువారును విందునకుబోయి వేరువేరు స్థలములందు గూర్చుండుట యాచారము

రాజశేఖరునకు ద్రోవలో నొకబైరాగి గాన్పించినాడు అతడు రాజనగ రునుండి వెడలిపోవుచుండెను అతనితో రాజశేఖరుడు ప్రసంగించగా నతడు “నేను రాజనగరునుండి వచ్చుచున్నాను రాకొమారె వేరొకని ప్రేమిండు నట వానిని వలవని బలవంతముగ నామె నింకొక రాజునకుదండ్రీయిచ్చుచు న్నాడట! అందుచేత రాజపుత్రిక సంతసములేనిదై దుఃఖముతో విందువచ్చిన వారికే బాసకములనిచ్చునట కావుననే నావిందునకుబో నిష్టపడలేదు. ,, అని చెప్పి వెడలిపోవుచుండెను

(సశేషము.)

గుమ్మడి కాయల దొంగ.

తెలుగు విశ్వవిద్యాలయము

(గీతములు .)

గ్రంథాలయము

వజ్రము పంక్తి ౩౩౩౩౩

తేది ౧౯-10-౧౯౦౯

చదువులన్నియు బాగుగాఁ జదివితినని
విట్టివీగుట తగదన మిట్టిచూతు
రనగ నొక బుద్ధికాలికా గొణఁగు కొనగఁ
దోచు గుమ్మడికాయల దొంగవిధము.

25

కాశ్రియనుదును గురువులేశహలువోనగ
గాన నేబండితుండనని గర్వచదుదు
రనగ నొక్కడు తలయూచి గొణఁగు కొనగ ॥దోచు॥

26

కులమునకు పెద్దలనుదును గొప్పపేరు
బెట్టుకొని కులముదుగుదు రెట్టినీతి
యనగ నొక్కఁడు కోపించి గొణఁగుకొనగ ॥దోచు॥

27

మద్యపానముచే బుద్ధిమాంద్యమగు న
టంచు నెఱింగియుండేతురు కొంచపుపని
యనగ నొక్కఁడు భిన్నుఁడై గొణఁగుకొనగ ॥దోచు॥

28

గొప్పకట్నము గొనివచ్చు కోడళ్లంత
కాటునలువైన రంభయై గానవచ్చు
ననగ నొక్కఁడు తలయూచి గొణఁగుకొనగ ॥దోచు॥

29

మరుగు లుంగ్రాలు లేవని మూతిత్రిప్పి
కలిమి లేముల నల్లుఁడు కాంచనేర
డనగ నొక్కఁడు చూయని గొణఁగుచుండ ॥దోచు॥

30

పాఠశాలల బాలికల్ వడయఁజాలు
చతకములు వేశ్యలకునీయ బట్టుచదుదు
రనగ నొక్కఁడు తలయూచి గొణఁగుకొనగ ॥దోచు॥

31

లంచమున రొక్కమడుగక చంచలాక్షు
లను మనంబునగోరుచు ఘనులమనగ
జెల్లునేయన నొక్కఁడు తెల్లవోవ
దోచు గుమ్మడికాయల దొంగ విధము.

32

ఉ ప న య న మ హో త్స వ ము .

పేం డి త స న్నా న ము .

8-4-15 తేదీ ఉదయం తెనాలిలో బ్రహ్మమ్మి కొమ్మూరి సాంబయ్య గారి కుమారుని యువనయనమహోత్సవము జలువఁబడెను. ఈ యువనయనమునకు పలుచోట్లనుండి విద్యార్థులును విద్యార్థిణులును రప్పించఁబడిరి. సదస్యమునా యువయము పదిగంటల కువనయనమందిరము కడు రమణీయముగ నుండెను. జట, ఘన, ఒక ఆశీర్వాదనపువనన, ఒక శ్లోకము చదివి అర్థముచెప్పినవారికిని, సామాన్యముగా నాలుగుపద్యములురచించి చదివినవారికిని, విద్యాధికులు విద్యార్థులను భేదములేక నందఱికి నమముగా నుమారు మూడురూపాయలువిలువగల 25 చావులు నొసఁగఁబడెను. వారందరు ఎంతదూరమునుండివచ్చిరో విచారించి కానుపోను దారికర్పణలు నొసఁగఁబడెను. సాంఘికేతరులను నిలకొక అర్థరూపాయచొప్పున నిచ్చి సత్కరించిరి. మహాజనగణలు ప్రారంభించిన పిమ్మట సభాకట్నము మూలసభి కొనఁగఁబడుచుండెను. గావున సభాకట్నము రు 4-0-0 ల నొసఁగిరి.

విశ్వప్రాప్యములలో జలువఁబడిన యువనయనములలో నిది యద్వితీయమైనది. ఈతరున వివాహములు కూడ జరువఁబడుట లేదు. బందరులో జమీందారులు వాడరేవువారి వివాహమునమాత్రమా శహావలును దారికర్పణలును నొసఁగఁబడుట జూచితిమి. కాని ఇట్టి శుభకార్యములయందలి సన్మానములు వేటొకవిధముగా నుండవలయును. జట, ఘన, మున్నగునవి చెప్పినవారికి మొదటితరగతి క్రమముగా రెండు మూడుతరగతుల బహుమానములుండవలయును. అందువలన విద్యాభివృద్ధికి ప్రోత్సాహకరముగా నుండును.

అన్నిటికంటే నానందకరమగు విషయ మొకటిగలదు. వటుపు గురులింగాచార్యులు, ప్రియసంపత్సరములు వయస్సుగల బాలుఁడు. వినయము

జఱుక దనముగలవాఁడు. పురోహతులు పటువులే జెప్పించవలసిన వాక్యము లొకసిగ్గు ములుగను వడిగను నున్నను తప్పిపోకండ నుచ్చరించెను. పురోహతులు తరిమినటుల జెప్పిరి. అవియును బాలుఁడుచ్చరించుడు కన్నీరు నించెను. కారణ మధుగగా “నన్ను పురోహతులు బాధపెట్టిర”ని చెప్పెను. ఈనినయును నూనకులకు మహానందము గల్పించెను. బాలుని కాయురారోగ్యములు వృద్ధిపొందునటుల సభ్యు లాశీర్వదించిరి,

బిల్లు.

రజస్వలానంతర వివాహముల బిల్లుపై తమతమ యభిప్రాయముల నియ్యవలయునని కోరుటలో కృష్ణాజిల్లాకలెక్టరు బందరు విశ్వప్రవాహ్మణుల తరపున బ్రహ్మత్మి కాకుమాను భ్రమరాచార్యులుగారికి 16-1-15. తేదీని తెలిపియున్నారు. 33-15. తేదీ బందరులో త్తిగిరి చన్నబసవయ్యశాస్త్రిగారి యాధిపత్యముకింద నొకనభ జఱుపఁబడెను. విశ్వప్రవాహ్మణు లందఱును చేరిరి. అందు నడుగు రీతియమును చాలసేపు చర్చించిరి. బిల్లును విచారణకై పెట్టినవారు చూసినవానికంటెను నెక్కువధర్మములను చూపుదు ఈబిల్లును ఆమోదింపుచున్నారమని మండలాధిపతికి తెలిపిరి.

స్వ విషయము :

ప్రభోధిని అన్ని చక్రికలవంటిదికాదు. కదలలేనివానికి కావలసినన్ని బుద్ధులుండుట సహజము. ఆశకూడ మిక్కిటమే. అది కడుపునిండినవానికిమాత్రము హాస్యావృద్ధముగనుండును. అవయవములన్నియు పూరించి జలనియున్నవాఁడు కురూపినిచూచి రోతఁజెందును. బాస్తవముగా ప్రేమగలవాఁడు తగినటుల దోహదమొనరించి కురూపిని సురూపిగా జేయును. దీనివార్షల్యము బావుటకొకరికి యులదిగాదు, అయితే అట్టివారు మనసంఘ

మున శ్రేష్ఠని యాభిప్రాయముగాదు. కానియొరులకు మేలుచేయుటయు, కా
ము ప్రతిఫలమునొందుటయు, మనవారు చాలదీనములనుండి మఱచియున్నారే.
నిజముగా తమకున్న విద్యాధనములను సద్వినియోగము చేయుటగూడ సరుగర
ని చెప్పవచ్చును. ప్రబోధిని చారికయొక్క భావక్షయోత్పాదకారణమిది
యే. వ్యాధి ఒక రూపమునలేదు. మానసికముగను కారీరసంబంధముగను
కూడునున్నది. చూపిన మానమును చూపకున్న ప్రాణమును పోవును. అ
యినను వ్యాధి గుట్టుదెలుపుట మేలు. గతసంవత్సరము దీనికిగల చందాదా
రులందఱికిని ముందుగా కార్డులువ్రాసి ఆక్కరలేకున్న మాకార్యస్థానమునకు
దెలుపుదని కోరియున్నాము. అట్లువ్రాసినవారు అయిదారుగురికంటె నెక్కు
వకుండిలేరు. నేటివఱకు వి. పి. లను స్వీకరించినవారి సంఖ్యకంటె త్రిప్పి
వేసినవారిసంఖ్య మిక్కిలముగ నున్నది. ఇప్పటిసంఖ్య చాలదు. సాంఘీ
కుల యభిమానము చాలదు. ఇప్పటికేడు మహాజనసభలు జఱువఁబడినవి.
వదివందఁడు సంవత్సరములనుండి మనసంఘముననవీనోద్యమముగదలుచున్న
ది. వలువురు సంఘభివృద్ధికి పాటుపడుచున్నారు. కాని నేటివఱకు ప్రబోధి
ని మహాజనసభలను కల్పములను విని యుండనివారుగలరు. అందఱికిని అభి
మానము కలుగవలయును. ఆశయ వృద్ధిజెందవలయును. క్రమమైనకు
ద్ధులు, క్రమమైన మర్దనలతో మూఁడుశాల్లు పుటములను వేసినయెడల మనకు
లమున కట్టిగుణములు కలుగునేమో! అంతమాత్రమున నిజమైన యభిమానులు
శ్రేష్ఠులకు వీలుండదు. నిజముగా యభిమానముగల చందాదారులుకొలది
మందిగలరు. గతసంవత్సరమువలెగాక నవాయబలమునొనఁగదలచినవారు
తమవాగ్దానములను చెల్లించుకొని నమ్ముచున్నారము. చందాదారుల సంఖ్య వృ
ద్ధిగానుండవలయును. అప్పుడుగాని పత్రికవలన సంఘమునకును సంఘమువ
లన పత్రికకును లాభముకలుగదు. కావున చందాదారులందఱును శ్రద్ధ చే
యవలయును. ప్రతిచందాదారును తిరిగి పోరను నమ్మకముగల ఇద్దఱుక్రొత్త
శ్రమవాదాత్ములను చేర్చవలయును. ఇదిమీకు కర్తవ్యము. ఇందుతో సారం
చంపియున్నాము. మనస్థిరముగా చేసి పంపవలయును. ఆదరభావము దారులను
వి. పి. లను స్వీకరించుట ప్రోత్సహించవలయును.

